

УДК 657.412

Михальчишина Л.Г.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту та державного контролю
Вінницького національного аграрного університету

ВНУТРІШНЯ ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЩОДО ОПЕРАЦІЙ З КОНВЕРТОВАНИМИ ОБЛІГАЦІЯМИ

INTERNAL DATA REPORTING OF ENTERPRICES ABOUT OPERATIONS WITH CONVERTIONAL OBLIGATIONS

АНОТАЦІЯ

У статті досліджується внутрішня звітність для управлінського персоналу, яка має на меті прийняття результативних рішень і здійснення контролю здійснених операцій з конвертованими облигаціями. Необхідною для цього є наявність достовірної, оперативної та повної інформації щодо емісії облигацій при прийнятті підприємством рішень щодо операцій з конвертованими облигаціями, оцінки її ефективності та здійснення контролю.

Ключові слова: звітність, управління, внутрішня звітність, цінні папери, конвертовані облигації.

АННОТАЦИЯ

В статье исследуется внутренняя отчетность для управленческого персонала, цель которой – принятие результативных решений и осуществление контроля осуществленных операций с конвертируемыми облигациями. Необходимым для этого является наличие достоверной, оперативной и полной информации об эмиссии облигаций при принятии предприятием решений по операциям с конвертируемыми облигациями, оценки ее эффективности и контроля.

Ключевые слова: отчетность, управление, внутренняя отчетность, ценные бумаги, конвертируемые облигации.

ANNOTATION

The internal record for administrative personnel which aims the acceptance of effective decisions and control over the realized operations with convertible bonds is being investigated. The availability of reliable, efficient and complete information concerning the bond emission when making decisions as to operations with convertible bonds, estimation of its effectiveness and the realization of control are necessary for this.

Keywords: record, administration, internal record, securities, convertible bonds.

Постановка проблеми. Характерною рисою для вітчизняного фондового ринку є наявність великої кількості акціонерних товариств, що створює сприятливі умови для випуску конвертованих облигацій, зважаючи на те, що після емісії конвертованих облигацій спостерігається зростання ринкової ціни акцій. Здійснюючи операції з цінними паперами, необхідно брати до уваги та аналізувати стан та можливі зміни на фондовому ринку, умови випуску конвертованих облигацій з метою прийняття правильних управлінських рішень. Внутрішня звітність для управлінського персоналу з метою прийняття рішень і здійснення контролю здійснених операцій з конвертованими облигаціями повинна передбачати відомості, що вказують на можливі витрати або доходи в результаті операцій з облигаціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо обліку конвертованих облигацій роз-

глядалося у працях таких вчених, як: І.А. Бойко, М.І. Бондар, О.Г. Величко, Ю.Н. Воробйов, І.А. Іваненко, М.С. Коваль, Т.В.Ковальова, О.І. Лебідь, С.З. Мошенський, О.Р. Новаківський, Н.А. Пономарьова, С.І. Прилипко, І.Л. Сазонець, І.В. Стешенко, М.А. Студеннікова, С.Ю. Фомічова та ін. Доцільно виокремити вчених, які досліджували окремі аспекти даного питання: М.Г. Локніна, О.М. Вінник, О.С. Рогова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Досліджуючи конвертовані облигації як інструмент фінансового ринку, виявлено, що вченими замало уваги приділялося питанню їх відображення у внутрішній звітності заради прийняття відповідних управлінських рішень. Однозначною є необхідність наявності оперативної, достовірної і повної інформації про терміни обігу, умови емісії облигацій та їхньої конвертації на акції при прийнятті підприємством-емітентом рішень щодо емісії конвертованих облигацій, оцінки її ефективності та мінімізації ризику, а також здійснення контролю здійснених операцій з конвертованими облигаціями.

Реалізація заходів з управління та контролю за операціями з конвертованими облигаціями базується на використанні відповідної бухгалтерської інформації. Однак питанню управлінського аспекту, контролю та бухгалтерського відображення конвертованих облигацій в наукових працях не приділено уваги, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті полягає у розробці системи інформаційного забезпечення управління операціями з облигаціями за даними бухгалтерської документації для забезпечення зростання ефективності управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до обраної стратегії, підприємство – емітент облигацій може залучати інвесторів сприятливими для них умовами випуску й конвертації облигацій, а також найбільш ефективно використовувати позикові кошти та створювати можливості для власного розвитку. Проаналізуємо детальніше специфіку прийняття управлінських рішень щодо здійснення конвертації облигацій в умовах різних варіантів цін на акції та облигації, а також особливості здійснення

контролю операцій з конвертованими облигаціями. Це є основою розробки відповідних рекомендацій щодо забезпечення бухгалтерською інформацією управління та контролю операцій з конвертованими облигаціями.

Підставою щодо здійснення емісії конвертованих облигацій є прийняття загальними зборами акціонерів рішення, яке визначає основні умови емісії такого виду облигацій:

- максимальна частка статутного капіталу, яка буде сформована за допомогою випуску та конвертації облигацій;

- кількість конвертованих облигацій, їхня номінальна вартість, загальна сума випуску, ціна конвертованих облигацій і методи її розрахунку (якщо конвертація здійснюватиметься за ринковою вартістю, то ціна конвертованої облигації дорівнюватиме сумі номінальної вартості та відсоткового доходу за період);

- вид акцій, на які будуть конвертуватися облигації – іменні, привілейовані чи прості, загальна кількість акцій, їх номінальна вартість, ціна акції та спосіб її розрахунку, кількість акцій, що припадає на одну облигацію, або ж ціна конвертації (виходячи з того, що номінальна вартість акції не може перевищувати номінальну вартість облигації);

- термін обігу конвертованих облигацій та можливі дати здійснення конвертації облигацій на акції.

Предметом конвертації може бути як одна акція, так і визначений пакет акцій. Проте неприйнятною є ситуація, в якій на одну облигацію припадає частина акції.

Конвертація облигацій може здійснюватися:

- на акції за визначену ціну (так звана фізична конвертація);

- на акції або цінні папери іншого підприємства (при цьому акції (цінні папери) можуть бути інвестиціями емітента; в цьому випадку інвестор повинен вивчити фінансовий стан двох підприємств: підприємства-емітента, яке несе відповідальність за сплату відсотків за облигаціями, та підприємства, на акції якого буде здійснено конвертацію облигацій. Власник конвертованої облигації не має права на дивіденди базової акції, до того ж у випадку оголошення дефолту акції можуть бути заблоковані і використані для задоволення претензій кредиторів);

- на рівноцінні довгострокові облигації з підвищеною відсотковою ставкою [1].

Можливі випадки, коли конвертація облигацій здійснюється у кінці періоду обігу, тобто конвертація є одноразовою. Протягом періоду обігу облигацій підприємство-емітент сплачує відповідні відсотки. Варіант з одноразовою конвертацією досить простий в реалізації відповідно до правового та технічного забезпечення, однак передбачає вищий ступінь ризику.

Перспектом емісії може бути визначено декілька етапів конвертації облигацій, наприклад, протягом 15 років їх може бути три. У такому випадку емітент має право реагувати на зміну

фондового ринку: здійснювати аналіз і приймати управлінські рішення за умов активного зростання або падіння ринкової ціни акції і облигації, за відповідної економічної обґрунтованості збільшувати або зменшувати коефіцієнт конвертації, створювати умови примусової конвертації тощо. Поведінка учасників фондового ринку на практиці залежить від економічного стану в країні, фінансового стану та позицій емітента й власника на ринку.

Оцінюючи можливості щодо емісії конвертованих облигацій, варто враховувати: ціну конвертації, ціну відклику, момент конвертації облигацій і примусової конвертації (використовуючи право опціону). Ціна конвертації використовується, коли йдеться про конвертацію облигацій на акції в кінці заздалегідь визначеного терміну, і визначається як вартість однієї акції та розраховується як відношення номінальної вартості конвертованої облигації до коефіцієнта конвертації.

У проспекті емісії має погоджуватися ціна облигацій – у момент емісії вона може дорівнювати або бути вищою від номінальної вартості акції або пакету акцій, що їй відповідають. Ринкова ціна та курс конвертованої облигації зазвичай пропорційно залежать від ціни акції емітента або від фінансових результатів товариства, а також перспектив його розвитку. Конвертовані облигації завжди будуть дорожчими, ніж класичні облигації (за умови, якщо інші властивості цих двох видів облигації є однаковими). Додаткова вартість конвертованої облигації створюється за рахунок того, що в ній містяться опції обміну її на акції. О.М. Мозговий [2, с. 48] наголошує, що розмір ринкової ціни облигації залежатиме від того, наскільки часто нараховуватиметься з неї дохід, оскільки в цьому разі сума виплат збільшуватиметься при незмінній річній відсотковій ставці.

Відповідно, для підприємства-емітента здійснення конвертації облигації забезпечує економію на виплаті відсотків і відсутність необхідності погашення зобов'язань. При цьому повинен відбуватися розподіл серед акціонерів чистого прибутку на дивіденди з відображенням у фінансовій звітності. З іншої сторони, власник конвертованої облигації втрачає відсотки за облигаціями.

За умови прибуткової діяльності підприємства відсотки у емітента за дивідендами можуть бути вищими, ніж відсотки за конвертованими облигаціями. У такому випадку кредитори будуть мати бажання здійснити конвертацію облигації при першій можливості конвертації. У момент, коли ціна акції на фондовому ринку більша, ніж ціна відклику, інвестору вигідно здійснити конвертацію облигацій. З метою прийняття управлінського рішення емітенту необхідно проаналізувати таку ситуацію: якщо різниця між ціною акцій, що припадає на одну облигацію, і ціною відклику в сумі менша, ніж ціна сплати відсоткового доходу за облигаціями,

тоді емітенту вигідніше провести конвертацію.

Якщо емітент не зацікавлений у розпорощенні активів, йому необхідно мінімізувати частку власників облігацій. Це означає, що не варто здійснювати відклик облігацій, якщо вони дешевші за ціну відклику. З іншого боку, не варто допускати, щоб облігації залишалися невідкликаними, якщо вони дорожчі за ціну відклику, через втрату вартості облігацій. Зазвичай відклик облігацій не оголошують до того часу, поки ціна на облігації не перевищить на 20–25% ціну відклику. Такий крок забезпечує надійний прибуток від конвертації для підприємства-емітента.

Прийняття управлінських рішень щодо управління портфелем конвертованих облігацій повинно також відбуватися з урахуванням такого вагомого фактора впливу зміни цін на акції та облігації, як інфляція.

Загалом інвестиційні характеристики конвертованих облігацій більшою мірою залежать від цін на акції. Якщо ціна акцій невисока, а звичайна вартість облігацій вища за конвертовану, то операції з конвертованими облігаціями будуть відбуватися на ринку як зі звичайними облігаціями. Висока ціна акцій зумовлює збільшення вартості конвертованої облігації і такий конвертований облігації характерні властивості інструмента ринку акцій.

Прийняття оптимальних управлінських рішень щодо залучення позикового капіталу або здійснення інвестицій в конвертовані облігації повинна сприяти розробка внутрішньої звітності підприємства (рис. 1), що забезпечить:

– контроль наявності та руху цінних паперів у емітента та інвестора;

– дозволить своєчасно попереджати негативні позиції емітента та інвестора на ринку цінних паперів, сприятиме прийняттю управлінських рішень щодо вжиття заходів для їхнього попередження або адекватного реагування на зміни, що відбулися;

– отримання інформації про результати інвестиційної та фінансової діяльності підприємств [3].

Інвестору вигідна ситуація вкладання вільних коштів у конвертовані облігації через вищий відсотковий дохід, ніж у звичайні облігації. Однак завжди є ризик падіння ціни конвертованої облігації, відзиву і примусової конвертації, що, у свою чергу, позбавляє інвестора можливості одержання очікуваного відсоткового доходу. Відповідно, від того, наскільки деталізовані аналіз і прогноз ситуації, з'являється більше можливостей прийняти оптимальне рішення.

Станом на сьогодні невірним проблемним питанням залишається інтеграція бухгалтерського обліку й аналізу і, як наслідок, використання оперативної і деталізованої інформації для прийняття управлінських рішень, що повинно забезпечити ведення бухгалтерського обліку за такими напрямками:

а) в емітента:

– облік формування статутного капіталу: в розрізі власного капіталу та конвертованого капіталу;

– облік формування позикового капіталу: відображення здійснення емісії, премій і дисконту за облігаціями;

– відображення за кредитом позабалансових рахунків конвертованих облігацій та акцій;

б) в інвестора:

Рис. 1. Види конвертованих облігацій та причини необхідності розробки внутрішньої звітності

– облік фінансових інвестицій: відображення інформації про здійснені інвестиції в облигації;
 – відображення за дебетом позабалансових рахунків конвертованих облигацій та акцій.

Урахування окреслених напрямів бухгалтерського обліку з метою вирішення питання комп'ютеризації обліку операцій з конвертованими облигаціями на підприємствах сприяло розробці форм внутрішніх звітів, який поєднує облік конвертованих облигацій і можливості інформаційних систем, необхідних для реагування на зміни ситуації на фондовому ринку. Запропонований звіт є робочим документом для відображення операцій з конвертованими облигаціями на рахунках бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності.

Розробка форм внутрішньої звітності щодо конвертованих облигацій на підприємстві передбачає врахування таких показників:

1) номер серії, вид конвертованих облигацій: конвертовані облигації з нульовим купоном, обмінні конвертовані облигації на цінні папери іншого підприємства, конвертовані облигації з обов'язковою конвертацією на акції емітента, конвертовані облигації з обов'язковою конвертацією на інші облигації емітента з вищою доходністю;

2) загальна номінальна вартість емісії конвертованих облигацій, кількість і сума;

3) відсоткова ставка і доходність за облигаціями;

4) доходність облигацій з урахуванням часу;

5) поточна вартість дивідендів;

6) коефіцієнт конвертації, який з часом може зменшуватися або коригуватися відповідно до дроблення акцій і дивідендів за акціями;

7) ринкова ціна конвертації акцій (конвертаційний паритет) – розрахунок повинен проводитись в контексті ринкової премії на акцію. Інвестору необхідна інформація для визначення ціни, яку він платить за акції (якщо має на меті право власності) [4, с. 543–549];

8) ринкова конвертаційна премія на акцію – відображає грошовий розмір максимально можливого збитку або переплати за акцію. Розраховується інвестором при придбанні конвертованих облигацій. Премія зменшується, коли ціни акцій ростуть, що пов'язано із зростанням ризику, у міру того як конвертована облигація віддаляється від вартості звичайної облигації;

9) наявна кількість і ціна викуплених акцій (на балансі емітента), щодо яких є можливість провести конвертацію;

10) мінімальна вартість конвертованої облигації розраховується у випадку негайної її конвертації на акції за встановленим заздалегідь номінальним курсом, а також для порівняння номінального курсу облигації, простої вартості обміну і ринкового курсу. Для того щоб емітент мав змогу контролювати вартість конвертованої облигації, розрахована конверсійна вартість обов'язково повинна порівнюватися з вартістю простої облигації;

11) період відшкодування витрат на премію (ринкова конвертаційна премія на одну акцію / оптимальний диференціал на одну акцію; оптимальний диференціал на одну акцію = купонний дохід на облигації – коефіцієнт конвертації * дивіденди на акцію / коефіцієнт конвертації). Оцінка проводиться інвестором для визначення часу, що необхідний для покриття витрат на премію при придбанні конвертованої облигації;

12) ризик падіння конвертованої облигації відносно простої вартості облигації (ринкова ціна конвертованої облигації / вартість простої облигації – 1) – використовується емітентом і інвестором для розрахунку ризику падіння вартості конвертованої облигації; за основу береться вартість простої облигації, що є поточною нижньою межею ціни конвертованої облигації. Чим вища премія, тим менш приваблива конвертована облигація;

13) ціна відзиву – порівнюючи ринкову ціну акції та ціну відзиву, інвестор визначає ймовірність ризику відзиву конвертованих облигацій: якщо ціна конвертованої облигації нижча на 20% від ціни відзиву, ризик відзиву мінімальний, якщо ціна облигації вища за номінал – збільшується ризик відзиву та примусової конвертації [5].

Основним призначенням форм внутрішньої звітності є встановлення доцільності моменту конвертації облигацій і відображення даних в обліку для прийняття управлінських рішень емітентом та інвестором, а також надання уповноваженим особам, що здійснюють контроль операцій з конвертованими облигаціями, детальної інформації про такі операції. Внутрішня звітність щодо конвертованих облигацій виконує такі завдання:

1) облік, оцінка, аналіз і контроль фактичних витрат, пов'язаних з емісією конвертованих облигацій, конвертацією, придбанням, продажем конвертованих облигацій, майбутніх грошових потоків компанії, дисконтованих до теперішньої вартості;

2) планування капітальних інвестицій або ж емісії цінних паперів та здійснення контролю їх здійснення;

3) розрахунок фінансових показників для виявлення і прийняття економічно вигідних варіантів рішення, що стосуються емісії конвертованих облигацій, конвертації, придбання, продажу конвертованих облигацій.

Впровадження внутрішньої звітності є зручним інструментом аналізу та контролю даних за результатами бухгалтерського обліку операцій з конвертованими облигаціями.

За даними звітності можна прийняти такі рішення:

– облигації, конвертовані одразу після їх емісії, – відображається економія за виплатою відсоткового доходу і зменшення зобов'язань у балансі;

– облигації, конвертовані в зазначений у проспекті період конвертації, – відображається на-

явна кількість викуплених акцій, їх ринкова ціна порівнюється з номінальною, відслідковується конверсійний паритет і порівнюється з простою вартістю облигацій; береться до уваги розрахунок економії або витрат на відсотках і дивідендах, для емітента звертається увага на період відшкодування премії і приймається рішення щодо доцільності конвертації;

– відкладення процедури конвертування облигацій з різних причин, наприклад, через оголошення банкрутства підприємства;

– облигації з втраченою можливістю конвертації – обліковуються як звичайні облигації відповідно до умов проспекту емісії; кількість таких облигацій, виплачені за ними відсотки і погашення номінальної вартості облигацій аналізуються як втрата альтернативного доходу за відсутності конвертації;

– облигації, конвертовані на дату погашення – інвестор одержує передбачений дохід у вигляді відсотків і в останній момент здійснює конвертацію – обліковуються як звичайні облигації відповідно до умов проспекту емісії, а також відображається момент конвертації;

– конвертація облигацій на акції або інші цінні папери – відповідно до умов проспекту емісії, рішення корегуються відповідно до тенденції на ринку цінних паперів.

Періодичність складання запропонованої внутрішньої звітності визначається суб'єктами операцій з конвертованими облигаціями для можливості відслідковувати динаміку ринкової вартості і порівняння її з розрахунковими даними. Жоден окремо взятий показник не є надійним індикатором поточного або майбутнього стану досліджуваних операцій. Відповідно, підлягають вивченню показники в сукупності протягом ряду періодів, щоб відхилення в одному з періодів не призвели до неправильного трактування ситуації і додаткових втрат.

Можливість надходження і використання інформації забезпечується посадовими особами підприємства, а також за рахунок зовнішніх інформаційних джерел (ЗМІ, фондові біржі, мережа Інтернет тощо). Інвестору доцільно розпочати аналіз з показників, що наводяться в проспекті емісії: ліквідності балансу, рентабельності інвестиційного капіталу та структури власного капіталу, показників платоспроможності, грошових зобов'язань, обсяг продажу, суми чистого прибутку, дані, щодо яких повинні оновлюватися один раз у квартал.

Інвестори можуть використовувати таку звітність для управління операціями з конвертованими облигаціями як вітчизняних, так і зарубіжних емітентів й інвесторів, конвертовані облигації яких розміщуються на вітчизняних і зарубіжних фондових ринках. Використання внутрішнього звіту для придбання конвертованих облигацій з метою отримання прав влас-

ності інвестором забезпечує контроль операцій з облигаціями та вигідний стан підприємства на ринку цінних паперів. Складання і подання внутрішньої звітності емітентом забезпечує оцінку альтернативних рішень щодо здійснення операцій з конвертованими облигаціями з метою ефективного залучення позикового капіталу та вчасної конвертації облигацій.

Дослідження управлінських аспектів бухгалтерського відображення конвертованих облигацій та контролю їх здійснення для забезпечення реалізації вимог оперативності, ефективності, раціональності, мінімізації ризику щодо заходів з управління операціями з конвертованими облигаціями з урахуванням особливостей нормативного регулювання операцій з облигаціями, порядку їхнього обігу на фондовому ринку, доходності та облікового відображення сприяло розробці пакету відповідної внутрішньої звітності (Звіт про конвертовані облигації емітента, Звіт про інвестиції в конвертовані облигації).

Висновки. Проведене дослідження особливостей окремих характеристик конвертованих облигацій і акцій з урахуванням відповідної ситуації на фондовому ринку дозволяє зробити висновок, що здійснення емісії облигацій та інвестування в них – не пасивний вид діяльності. Забезпечення ефективності такої діяльності базується на інтеграції знань у сфері бухгалтерського обліку й економічного аналізу, моніторингу ситуації на фондовому ринку щодо стану портфелів облигацій і акцій. Використання керівництвом внутрішньої звітності дозволяє оперативно вживати заходи з мінімізації ризику, зумовленого економічною недоцільністю здійснення операцій з конвертації, а також здійснювати уповноваженими особами контроль правильності та своєчасності здійснення таких операцій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рудейчук С.В. Сутність конвертованих облигацій: обліковий аспект / С.В. Рудейчук // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2009. – № 4. – С. 141–145.
2. Мозговий О.М. Фондовий ринок : [навч. посіб.] / О.М. Мозговий – К. : КНЕУ, 1999. – 316 с.
3. Рудейчук С.В. Оцінка та бухгалтерський облік операцій з конвертованими облигаціями: сучасний стан та перспективи розвитку / С.В. Рудейчук, І.В. Перезовова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/index.php/uk/accounting-for-enterprises-c112/11920>.
4. Фабоцци Ф.Д. Рынок облигаций: Анализ и стратегия / Ф.Д. Фабоцци ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 876 с.
5. Рудейчук С.В. Новітні форми внутрішньої фінансової звітності щодо операцій з конвертованими облигаціями / С.В. Рудейчук // Сталій розвиток економіки. – 2012. – № 5. – С. 193–198.